HÖGSTA DOMSTOLENS
DOM

meddelad i Stockholm den 11 mars 2026

Mål nr
B 4433-25

PARTER

Klagande

E.K.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat D.G.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Övre Norrlands dom 2025-04-23 i mål B 224-25

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

D.G. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av E.K. i Högsta domstolen med 9 913 kr. Av beloppet avser 7 930 kr arbete och 1 982 kr 50 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

E.K. har yrkat att tidigare utdömd påföljd ska anses omfatta även den i målet aktuella brottsligheten eller att påföljden i vart fall ska lindras.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. E.K. innehade den 20 juni 2024 en kniv på allmän plats trots att det inte var befogat. Han var vid samma tillfälle påverkad av cannabis och hade på sig två tabletter buprenorfin som är narkotika.

2. Tingsrätten dömde E.K. för uppsåtligt brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål och för två fall av ringa narkotikabrott till en månads fängelse. Tingsrätten beaktade att brotten var nyupptäckta i förhållande till en tidigare dom. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Vad målet handlar om

3. Målet rör frågan om straffmätning för ett uppsåtligt brott mot knivförbudslagen av normalgraden.

Dok.Id 345393

Allmänt om brott mot knivförbudslagen

4. Knivar får inte innehas på allmän plats, inom vissa skolområden eller i fordon på allmän plats. Det gäller dock inte om innehavet med hänsyn till knivens art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat. (Se 1 § knivförbudslagen.)

5. Den som uppsåtligen bryter mot förbudet döms till böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har begåtts av oaktsamhet döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst två år. I ringa fall utgör gärningen inte brott. (Se 4 §.)

6. Förbudet syftar till att motverka att knivar kommer till användning vid våldsbrott (jfr prop. 1987/88:98 s. 6). Utanför förbudet faller ett sådant innehav av kniv som framstår som rimligt och naturligt i samhället. I förarbetena till lagen uttalas att förbudet bör tillämpas med förnuft och generositet, så att det inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga sfären (se prop. 1989/90:129 s.12).

Befogat innehav

7. Innehav av en kniv får som regel anses vara befogat om den behövs för arbete eller fritidsaktiviteter. Detsamma gäller innehav på väg till eller från platsen för sådan verksamhet eller vid hemtransport av en inköpt kniv. Det kan därvid ha betydelse hur kniven förvaras eller är paketerad. (Jfr ”Kniven i handväskan” NJA 2016 s. 30.)

8. Vidare har knivens utformning betydelse för bedömningen av om innehavet är befogat. I de flesta fall måste exempelvis innehav av en mindre fickkniv, av typen pennkniv, godtas. Endast om det föreligger speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven

Dok.Id 345393

kommer att användas som vapen är innehav av sådana knivar avsedda att omfattas av förbudet. (Se prop. 1989/90:129 s. 21 och ”Multiverktyget” NJA 2023 s. 1052 p. 7.)

Ansvarsfrihet för ringa fall

9. Regeln om ansvarsfrihet i ringa fall är tillämplig då knivinnehavet visserligen inte är befogat men ändå kan anses utgöra en mindre allvarlig överträdelse av förbudet. Ett exempel på en sådan situation är att det rör sig om oaktsamhet som visserligen är straffbar men som måste uppfattas som lindrig (se ”Kniven i handväskan” p. 28).

10. I oaktsamma fall av knivinnehav där det inte föreligger några försvårande omständigheter kan brottet många gånger anses som ringa. En bedömning måste dock göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, och då bör bland annat graden av oaktsamhet beaktas.

Grovt brott

11. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det enligt 4 § tredje stycket särskilt beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

12. Omständigheter som talar för att gärningen är av särskilt farlig art kan bland annat vara att gärningsmannen är påverkad av alkohol eller narkotika, ingår i en kriminell gruppering, tidigare visat sig vara beredd att ta till våld eller har vidtagit åtgärder för att kniven ska kunna bäras dold eller vara lätt tillgänglig. Det handlar alltså om förhållanden som typiskt

Dok.Id 345393

sett är ägnade att påtagligt öka risken för att kniven kommer till brottslig användning. Även platsen för innehavet har betydelse för bedömningen, exempelvis när det handlar om en brottsutsatt plats eller om en plats som är särskilt skyddsvärd. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 25 f.)

Rubricering och bedömning av straffvärde

13. Utgångspunkten för rubricering av en gärning som är att hänföra till ett gradindelat brott är straffbestämmelsens utformning och de intressen som skyddas genom den. När det, som vid grovt brott mot knivförbudslagen, finns kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt tar rubriceringen sin utgångspunkt i dessa omständigheter. Det är dock inte nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av dessa föreligger. Inte heller är det uteslutet att döma för grovt brott i andra fall, men då krävs i princip att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i de särskilda kvalifikationsgrunderna. En samlad bedömning måste alltid göras. (Jfr ”Vinkelslipen” NJA 2024 s. 335 p. 4 och 5.)

14. Det finns ett nära samband mellan gradindelning och straffvärde-bedömning. Det beror på att gradindelningen inte kan göras utan att det sker en värdering av hur allvarlig brottsligheten är. Sambandet är särskilt tydligt i de fall där det inte finns några kvalifikationsgrunder angivna eller när dessa är allmänt hållna. (Jfr ”Vinkelslipen” p. 6.)

15. Vid bedömning av straffvärdet av ett brott mot knivförbudslagen ska som en utgångspunkt beaktas den fara som innehavet av kniv inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft (jfr 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

Dok.Id 345393

16. De omständigheter som läggs till grund för bedömningen måste vara täckta av gärningsmannens uppsåt eller, vid oaktsamhetsbrott, av hans eller hennes oaktsamhet. Det är åklagaren som ska bevisa de omständigheter som åberopas som försvårande. Samma beviskrav gäller som normalt tillämpas i brottmål.

Straffskalor och straffmätning

17. Straffskalorna för normalgraden och för grovt brott mot knivförbudslagen skärptes 2022. Syftet var att åstadkomma en höjd straffnivå för allvarligare knivbrott. Det framhölls då att det höjda minimistraffet för grovt knivbrott också skapar ett utrymme för en i praktiken mer differentierad straffmätning vid brott av normalgraden, till exempel när brottet haft försvårande inslag men vid en helhetsbedömning ändå inte är att bedöma som grovt. Samtidigt infördes en särskild straffskala för oaktsamhetsbrott som motsvarar den tidigare straffskalan för normalbrottet. Avsikten var att straffskärpningarna skulle träffa endast uppsåtliga gärningar. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 18 f.)

18. Det saknas mot denna bakgrund skäl att ändra den praxis som innebär att oaktsamma brott mot knivförbudslagen normalt bör leda till penningböter (jfr a. prop. s. 8). Är omständigheterna försvårande kan detta beaktas genom ett högre bötesbelopp eller genom att dagsböter döms ut. Endast i undantagsfall bör straffvärdet ligga på fängelsenivå.

19. För uppsåtliga brott av normalgraden bör straffet som utgångspunkt bestämmas till dagsböter (jfr a. prop. s. 14). Enstaka försvårande omständigheter av mindre allvarligt slag kan beaktas genom en höjning av antalet dagsböter. I allvarligare fall kan fängelse aktualiseras. Därvid bör hela utrymmet i straffskalan upp till minimistraffet för det grova brottet

Dok.Id 345393

utnyttjas för att åstadkomma en nyanserad straffmätning, så att allvarligare fall bestraffas strängare än mindre allvarliga fall utan att några påtagliga tröskeleffekter uppstår (jfr a. prop. s. 19).

20. Minimistraffet för grovt brott mot knivförbudslagen är fängelse i sex månader. För att ett så strängt straff ska vara motiverat bör det krävas att omständigheterna är i hög grad försvårande. Så kan vara fallet om det föreligger flera omständigheter som talar för att det finns en påtaglig risk för att kniven ska komma till användning vid brott mot liv eller hälsa, eller om en enskild omständighet med särskild styrka talar för detta.

Påföljdsval

21. Brott mot knivförbudslagen utgör, i fall där påföljden inte kan stanna vid böter, brott av sådan art som kan utgöra skäl att bestämma påföljden till fängelse även i fall där varken straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet utgör hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd (se a. prop. s. 20).

22. Brottslighetens art kan i olika grad tala för att bestämma påföljden till fängelse. För flera brottstyper, bland annat misshandel, betyder detta att brottslighetens art inte hindrar att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn – i förekommande fall i kombination med skyldighet att fullgöra samhällstjänst – om straffvärdet endast uppgår till någon eller några månaders fängelse. Är straffvärdet så högt att det motsvarar fängelse i sex månader eller mer krävs det däremot mycket starka skäl för att bestämma påföljden till annat än ett fängelsestraff. (Se ”Koppleri och art” NJA 2025 s. 834 p. 9.)

23. Brott mot knivförbudslagen bör i detta hänseende anses jämförbara med misshandel av normalgraden. Brottslighetens art bör därför inte utgöra

Dok.Id 345393

hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd när straffvärdet endast uppgår till någon eller några månaders fängelse.

Bedömningen i detta fall

24. E.K. har i enlighet med hovrättens dom gjort sig skyldig till uppsåtligt brott mot knivförbudslagen av normalgraden. Av utredningen framgår att han på allmän plats hade på sig en slidkniv med ett ca elva cm långt knivblad. Han bar kniven nedstucken i byxlinningen på ett sätt som gjorde att den var mycket lätt tillgänglig. Vid tillfället var han tydligt narkotikapåverkad och han hade narkotika på sig.

25. Vid en sammantagen bedömning får omständigheterna anses vara i förhållandevis hög grad försvårande. Straffvärdet för brottet mot knivförbudslagen bör därför anses uppgå till fängelse i åtminstone tre månader. De två ringa narkotikabrott som han därutöver döms för har endast marginell betydelse för det sammanlagda straffvärdet.

26. Utöver den nu aktuella brottsligheten förekommer E.K. under nio avsnitt i belastningsregistret. Han dömdes den 18 mars 2024 för bland annat brott mot knivförbudslagen till dagsböter. Därefter dömdes han den 26 juni 2024, alltså en knapp vecka efter att de nu aktuella brotten begicks, till fängelse i tre månader för bland annat brott mot knivförbudslagen som hade begåtts i mars samma år. Straffvärdet för de nu aktuella brotten – som alltså är att betrakta som nyupptäckta – är inte utan nämnvärd betydelse i förhållande till den senaste domen (jfr 34 kap. 3 § första stycket brottsbalken). Ny påföljd ska därför bestämmas för de tillkommande brotten (jfr 1 § första stycket).

27. Påföljden bör vara fängelse även för den nyupptäckta brottsligheten. Tingsrätten och hovrätten har med beaktande av att påföljderna tillsammans inte ska överstiga vad som skulle ha dömts ut för den samlade

Dok.Id 345393

brottsligheten bestämt fängelsestraffets längd till en månad (jfr 34 kap. 2 §). Det saknas skäl att sätta detta lägre.

28. Hovrättens dom ska därför fastställas.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Malin Bonthron, Eric M. Runesson, Anders Perklev (referent) och Erik Sjöman. Föredragande har varit justitiesekreteraren Mikael Wibeck.

Dok.Id 345393